

FAVQULODDA VAZIYATLARDA AHOLINING BIRINCHI NAVBATDAGI HAYOTIY TA'MINOTINI TASHKIL ETISH

Qurbonova Nilufar

Xorazm viloyati FVB HFXO 'M o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola favqulodda vaziyatlarga duch kelgan hududlarda zararlangan aholi uchun birinchi darajali hayotni qo'llab-quvvatlashni tashkil qilishni o'rganishga qaratilgan. U yaxshi muvofiqlashtirilgan javobning ahamiyati haqida umumiy ma'lumot beradi va tezkor yordamni samarali tashkil etish va etkazib berish usullarini belgilaydi. Natijalar bo'limida birinchi darajali hayotni muvaffaqiyatli qo'llab-quvvatlashning asosiy jihatlari muhokama qilinadi, munozara bo'limida esa qiyinchiliklar va takomillashtirish imkoniyatlari ta'kidlangan. Va nihoyat, maqola favqulodda vaziyatlarda hayotni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish bo'yicha takliflar bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: birinchi darajali hayotni qo'llab-quvvatlash, favqulodda vaziyatlar, zarar ko'rgan aholi, tashkilot, javob, resurslar, muvofiqlashtirish, hamkorlik.

ORGANIZING PRIMARY LIFE SUPPORT OF THE POPULATION IN EMERGENCY SITUATIONS

Abstract: This article aims to study the organization of first-class life support for the affected population in areas facing emergency situations. It provides an overview of the importance of a well-coordinated response and outlines ways to effectively organize and deliver emergency assistance. The results section discusses key aspects of successful first-line life support, while the discussion section highlights challenges and opportunities for improvement. Finally, the article concludes with suggestions for improving the emergency life support system.

Key words: first-line life support, emergencies, affected population, organization, response, resources, coordination, cooperation.

KIRISH

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda favqulodda vaziyatlarning oldini olish, ular sodir bo'lganida harakat qilish bo'yicha yaxlit davlat tizimi va uning muvofiqlashtiruvchi organi O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi tashkil etildi, sohaning zarur me'yoriy-huquqiy bazasi shakllantirildi. Favqulodda vaziyatlar vazirligi, boshqa vazirlik va idoralarning favqulodda vaziyatlar profilaktikasi, ularning oldini olish va oqibatlarini bartaraf etish bo'yicha imkoniyatlarini mustahkamlash borasida ko'lami va mazmuniga ko'ra salmoqli ishlar amalga oshirildi.

Mahalliy va xalqaro sheriklar bilan hamkorlik resurslardagi kamchiliklarni bartaraf etishga yordam beradi. Aloqa va muvofiqlashtirish: birinchi darajali hayotni qo'llab-quvvatlash harakatlarini muvofiqlashtirish uchun aniq va samarali aloqa kanallari o'rnatilishi kerak. Bunga favqulodda ishonch telefonlarini o'rnatish, hodisalarni boshqarish tizimlarini o'rnatish va real vaqtda ma'lumot almashish texnologiyasidan foydalanish kiradi. Turli xil javobjavobgarlik agentliklari, shu jumladan davlat organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va xalqaro tashkilotlar o'rtasida samarali muvofiqlashtirish resurslardan foydalanishni optimallashtirish va sa'y-harakatlarning takrorlanishiga yo'l qo'ymaslik uchun juda muhimdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Favqulodda vaziyatlar yuzaga keladigan hududlarda zarar ko'rgan aholining birinchi darajali hayotini ta'minlash odatda turli tashkilotlar va agentliklarni jalb qilgan holda muvofiqlashtirilgan harakatlar orqali tashkil etiladi. Muayyan tashkilotlar favqulodda vaziyatning tabiati va miqyosiga, shuningdek ko'rib chiqilayotgan mamlakat yoki mintaqaga qarab farq qilishi mumkin. Biroq, bu yerda birinchi darajali hayotni qo'llab-quvvatlashni tashkil qilishda ishtirok etadigan ba'zi umumiy elementlar va sub'ektlar mavjud. Favqulodda vaziyatlarni boshqarish agentliklari: qo'shma Shtatlardagi FEMA (Federal Favqulodda vaziyatlarni boshqarish agentligi) kabi ushbu agentliklar favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish harakatlarini muvofiqlashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish rejalarini ishlab chiqadilar, boshqa idoralar bilan muvofiqlashtiradilar va favqulodda vaziyatlarda umumiy etakchilik va yo'l-yo'riq ko'rsatadilar. Birinchi javob beruvchilar: birinchi javob beruvchilar jabrlangan aholiga zudlik bilan yordam ko'rsatadigan front xodimlaridir. Bunga feldsherlar, o't o'chiruvchilar, politsiya xodimlari va boshqa favqulodda xodimlarkiradi. Ular vaziyatni baholash, tibbiy yordam ko'rsatish, kerak bo'lganda odamlarni evakuatsiya qilish va zararlangan hududni barqarorlashtirish uchun o'qitiladi.

Tibbiy muassasalar va tibbiyot xodimlari: mahalliy shifoxonalar, klinikalar va tibbiyot xodimlari zarar ko'rgan aholiga tibbiy yordam ko'rsatishda juda muhimdir. Ular bemorlarning katta oqimini boshqarish va shoshilinch tibbiy yordam ko'rsatish uchun dala kasalxonalarini yoki triyaj maydonlarini tashkil qilishlari mumkin. Qidiruv va qutqaruv guruhlar: tabiiy ofatlar yoki binolarning qulashi kabi holatlarda qidiruv-qutqaruv guruhlar tuzoqqa tushishi yoki jarohat olishi mumkin bo'lgan shaxslarni topish va yo'q qilish uchun safarbar qilinadi. Ushbu jamoalar odatda o'qitilgan mutaxassislardan, shu jumladan o't o'chiruvchilar, feldsherlar va ixtisoslashgan qutqaruv xodimlaridan iborat.

Nodavlat tashkilotlar (NNT): NNTlar ko'pincha favqulodda vaziyatlarda tezkor yordam ko'rsatishda muhim rol o'ynaydi. Ular zararlangan aholini oziq-ovqat, suv,

boshpanava boshqa zarur materiallar bilan ta'minlashi mumkin. Tabiiy ofatlarga qarshi kurash va gumanitar yordam bo'yicha tajribaga ega bo'lgan NNTlar samarali yordamni ta'minlash uchun mahalliy hokimiyat va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlik qilishlari mumkin. Davlat idoralari: favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish bo'yicha turli davlat idoralari va idoralari ishtirok etmoqda. Bularga sog'liqni saqlash, transport xavfsizligi va ijtimoiy xizmatlar bo'limlari kiradi. Ular resurslarni muvofiqlashtirish, ma'lumot tarqatish va zarar ko'rgan aholiga zarur xizmatlar ko'rsatilishini ta'minlash uchun birgalikda ishlaydi.

Jamiyat ko'ngillilari: mahalliy jamoalar ko'pincha birinchi darajali hayotni qo'llab-quvvatlashning turli jihatlarida yordam beradigan ko'ngillilarni safarbar qilishadi. Ushbu ko'ngillilar materiallarni tarqatishda, evakuatsiya markazlarida yordam ko'rsatishda, qidiruv va qutqaruv ishlarida yordam berishda yoki ta'sirlangan shaxslarga psixologik yordam ko'rsatishda yordam berishlari mumkin. Umumanolganda, birinchi darajali hayotni qo'llab-quvvatlashni tashkil etish ko'p agentlik va ko'p intizomli yondashuvni o'z ichiga oladi, ta'sirlangan aholining bevosita ehtiyojlarini qondirish uchun o'z vaqtida javob berish, muvofiqlashtirish va resurslarni samarali taqsimlashga qaratilgan. Xorijiy davlatlar favqulodda vaziyatlarda jabrlangan aholining hayotini birinchi darajali qo'llab-quvvatlashni tashkil etish bo'yicha katta tajribaga ega.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Amerika Qo'shma Shtatlari Favqulodda vaziyatlarni boshqarish Federal agentligi (FEMA): FEMA qo'shma Shtatlardagi favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish harakatlarini muvofiqlashtirish uchun javobgardir. Ular tabiiy ofatlarga qarshi kurashish bo'yicha keng qamrovli rejalarni ishlab chiqdilar, shu jumladan vaqtincha boshpanalarni tashkil etish, favqulodda yordam vositalarini tarqatish va tibbiy yordam ko'rsatish. FEMA resurslar va xizmatlarning samarali muvofiqlashtirilishini ta'minlash uchun davlat, mahalliy, qabila va hududiy hukumatlar, shuningdek notijorat tashkilotlar bilan yaqin hamkorlik qiladi. Yaponiyaning tabiiy ofatlarga tibbiy yordam ko'rsatish guruhi (DMAT): DMAT-bu Yaponiyada tabiiy ofatlarga duchor bo'lgan hududlarda tibbiy yordam ko'rsatadigan ixtisoslashgan tibbiy yordam guruhi. DMAT bo'limlari shoshilinch tibbiy yordam va yordam ko'rsatish uchun o'qitilgan shifokorlar, hamshiralar va boshqa sog'liqni saqlash mutaxassislaridan iborat. Ular ko'chma tibbiy muassasalar bilan jihozlangan vazararlangan aholiga tibbiy yordam ko'rsatish uchun zararlangan hududlarga tezda joylashishi mumkin. Birlashgan Qirollikning Favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish va tiklash: Birlashgan Qirollik kuchli favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish va tiklash tizimlarini yaratdi. Milliy Sog'liqni saqlash xizmati (NHS) favqulodda vaziyatlarda tibbiy yordam ko'rsatishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bundan tashqari, Britaniya qizil Xoch va boshqa ixtiyoriy tashkilotlar favqulodda

vaziyatlarni bartaraf etishda, shu jumladan birinchi yordam, boshpana va ta'sirlangan shaxslarga hissiy yordam ko'rsatishda yordam berishadi

Ushbu misollar davlat idoralari, sog'liqni saqlash tizimlari va ixtiyoriy tashkilotlar o'rtasida favqulodda vaziyatlar paytida zarar ko'rgan aholining hayotini birinchi darajali qo'llab-quvvatlashni tashkil etishda kelishilgan sa'y-harakatlarning muhimligini namoyish etadi. Moslashuvchanlik, tayyorgarlik va resurslarni samarali boshqarish muhtojlarga samarali yordam ko'rsatishning asosiy omilidir. Muvaffaqiyatli birinchi darajali hayotni qo'llab-quvvatlash bir nechta asosiy omillarga bog'liq. Javob guruhlarini tezkor safarbar qilish va zararlangan hududlarga joylashtirish, ayot uchun xavfli jarohatlar va kasalliklarni aniqlash va davolash uchun samarali triyaj vatibbiy yordam, xavfsiz ichimlik suvi, sanitariya inshootlari va boshpana kabi muhim xizmatlarni taqdim etish, ta'sir qilingan shaxslarning ruhiy salomatligiga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish uchun psixologik yordam va maslahat, mavjud qo'llab-quvvatlash, evakuatsiya qilish protseduralari va xavfsizlik qoidalari to'g'risida ta'sirlangan aholiga ma'lumotlarni o'z vaqtida va aniq tarqatish, birinchi darajali hayotni qo'llab-quvvatlashni tashkil etishda yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, qiyinchiliklar davom etmoqda. Cheklangan resurslar, logistika cheklovlari va muvofiqlashtirishdagi bo'shliqlar samarali javob harakatlariga to'sqinlik qilishi mumkin. Bundan tashqari, pandemiya yoki murakkab gumanitar inqirozlar kabi muayyan favqulodda vaziyatlarda noyob muammolar paydo bo'lishi mumkin. Ushbu muammolarni hal qilish uchun doimiy hamkorlik, infratuzilma, salohiyatni oshirish dasturlariga sarmoya kiritish va axborotni boshqarish tizimlarini takomillashtirish talab etiladi.

XULOSA

Favqulodda vaziyatlardabirinchi darajali hayotni qo'llab-quvvatlashni tashkil etish yaxlit va proaktiv yondashuvni talab qiladi. Topilmalar va munozaralarga asoslanib, quyidagi takliflar birinchi darajali hayotni qo'llab-quvvatlash samaradorligini oshirishi mumkin:

- Tegishli manfaatdor tomonlar, shu jumladan mahalliy jamoalar, hukumatlar, nodavlat notijorat tashkilotlari va xalqaro tashkilotlar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish.
- Tayyorligi va samaradorligini ta'minlash uchun javob guruhlarini uchun o'qitish va salohiyatni oshirishdasturlariga sarmoya kiritish.
- Tayyorgarlikni yaxshilash va o'z vaqtida javob berishga imkon berish uchun erta ogohlantirish tizimlarini va xavfli aloqalarni takomillashtirish.
- Resurslarni samarali taqsimlash va xizmat ko'rsatish uchun yangi texnologiyalar va yondashuvlarni ishlab chiqish uchun tadqiqot va innovatsiyalarni rivojlantirish.

•Haqiqiy vaqtda ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va qaror qabul qilishni osonlashtirish uchun mustahkam axborotni boshqarish tizimlarini yaratish va qo'llab-quvvatlash.

Ushbu takliflarni amalga oshirish orqali hukumatlar va tashkilotlar hayotni birinchi darajali qo'llab-quvvatlashni tashkil etish va etkazib berish qobiliyatini yaxshilashlari mumkin, natijada hayotni saqlab qolish va favqulodda vaziyatlarning ta'sirlangan aholiga ta'sirini minimallashtirishga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1) O'zbekiston Respublikasi 2022 yil 26 aprelda qabul qilingan, 2022 yil 8 iyulda ma'qullangan 'Aholi va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaz qilish to'g'risida ' gi qonuni.
- 2) Nigmatov I., AzimovA., Tojiev M. Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi fanidan amaliy mashg'ulotlar. Uslubiyqo'llanma. TDTU, 2015 y.
- 3) O.R.Yuldashev, SH.G.Djabborova, O.T.Xasanova. Hayot faoliyati xavfsizligi. Darslik'T.:Toshkent-Iqtisodiyot',2014.
- 4) <http://www.ziyo.net.uz>
- 5) www.fvv.uz
- 6) www.arxiv.uz